

DOI: <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2025.74.393-404>

УДК 721.052.7 + 721.052.8

Косяненко Крістіна Ігорівна,

аспірант кафедри архітектурного проектування цивільних будівель та споруд

Київського національного університету будівництва і архітектури

kosianenko_ki-2024@knuba.edu.ua

<https://orcid.org/0009-0003-2921-3288>

Куцевич Вадим Володимирович,

доктор архітектури, професор,

завідувач кафедри архітектурного проектування цивільних будівель та споруд

Київського національного університету будівництва і архітектури

kutsevych.vv@knuba.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0001-6128-7410>

ФОРМУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО ПРОСТОРУ В ІСТОРИЧНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Анотація: у даній статті розглянуто формування безбар'єрного середовища у пам'ятках архітектури, музеях, палацах, храмах та ін. Увага звертається на тактильні станції до творів мистецтва, за допомогою яких, люди можуть відчути на дотик зображення витворів мистецтва. Інклюзивність пам'яток архітектури є однією з актуальних тем в контексті сучасної урбаністики та культурної спадщини. Вона стосується доступності унікальних архітектурних об'єктів для всіх груп населення, в тому числі для людей з інвалідністю, осіб літнього віку, батьків з маленькими дітьми та інших соціальних груп, які потребують особливих умов для комфортного пересування та взаємодії з навколишнім середовищем. Доступність - це забезпечення рівного доступу всім групам населення до фізичного оточення, транспорту, інформації та зв'язку, інформаційно-комунікаційних технологій і систем, а також до інших об'єктів та послуг, як у містах, так і в сільських районах.

Ключові слова: тактильна станція; інтерактивна карта; принципи універсального дизайну; інклюзивний простір; палацовий комплекс; піктограми.

Постановка проблеми. В Україні багато пам'яток архітектури залишаються недоступними для людей із фізичними чи сенсорними порушеннями. Бракує доступної інформації про адаптовані засоби та маршрути. Бар'єри існують не тільки у фізичному середовищі, де вони помітніші - високі сходи, відсутність ліфта, доступність санвузла і т.д. Також бар'єри у наданні послуг - наприклад, опис витворів мистецтва без тактильних таблиць недоступні для незрячих або перекладача мови жестів недоступні для людей, які не чують. Об'єкти

всесвітньої спадщини ЮНЕСКО в Україні налічує 8 найменувань [10]. З середини минулого століття створення доступного безбар'єрного середовища для маломобільних груп населення стало невід'ємною частиною державної політики розвинених країн світу, яка спрямована на забезпечення людей з обмеженими можливостями рівними умовами з іншими громадянами.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Куцевич В. В. керівник і автор розробки низки ДБН в тому числі і ДБН В.2.2-40:2018 «Інклюзивність будівель і споруд. Основні положення», а також серії наукових статей, посібників і рекомендацій [1, 5-7], Городецька М. В. «Адаптація пам'яток архітектури для маломобільних груп населення: аналіз закордонного досвіду» яка аналізує міжнародний досвід пристосування архітектурних пам'яток для осіб з обмеженими можливостями, зокрема засоби горизонтального та вертикального переміщення [8]. Лесик О. «Пристосування пам'яток архітектури України для нових потреб: сучасна проблематика». У статті досліджують наукові розробки щодо вивчення та адаптації архітектурних пам'яток України для сучасних потреб, включаючи питання інклюзивності, Чубрей О. С., Яворська В. В., Чубрей М.-А. Ю. «Інклюзивність музейних просторів як можливість розвитку екскурсійної діяльності для осіб з обмеженими можливостями» аналізують теоретичні аспекти екскурсійної діяльності для осіб з обмеженими можливостями, розглядає сучасні практики впровадження інклюзії в музейних просторах України та за кордоном [9]. Робін Кент акредитований архітектор-консерватор та зареєстрований консультант з питань доступності, досліджує забезпечення доступу для людей з інвалідністю в історичних будівлях опублікував «Положення про доступність історичних будівель для людей з інвалідністю» [2], а також автори Джон Адамс та Ліза Фостер [3] та Девід Провост [4] та ін.

Мета статті. Дослідження історичного середовища, в пам'ятках архітектури – музеях, палацових комплексах, храмах та ін. на основі аналізу вітчизняного і закордонного досвіду створення інклюзивного простору, а також виявлення бар'єрів та подолання їх.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інклюзивність у архітектурі визначається як проектування та адаптація будівель, вулиць, площ та інших об'єктів таким чином, щоб усі люди, незалежно від фізичних можливостей, могли вільно користуватися ними. Це не лише питання зручності, але й рівності і прав людини. Останнім часом у багатьох країнах інклюзивність стала важливою частиною законодавства та стандартизації в проектуванні, в тому числі і в Україні. Інклюзивність пам'яток архітектури передбачає інтеграцію елементів, які забезпечують безперешкодний доступ до історичних будівель та об'єктів. Це включає в себе наявність елементів доступності таких як: пандусів, ліфтів,

широких дверей, тактильних та звукових систем, а також інших пристосувань для людей з різними видами інвалідності.

Так, в історичних будівлях часто буває складно встановити пандуси або ліфти без шкоди для зовнішнього вигляду. Однак сучасні технології дозволяють розробляти естетичні рішення, які не порушують архітектурну цілісність, але роблять доступ до будівель зручним для осіб, які пересуваються на кріслах колісних. Для осіб з вадами зору важливо мати можливість орієнтуватися в просторі. Це можуть бути тактильні плити на підлозі, спеціальні системи для читання шрифтами Брайля або звукові навігатори. Такі інновації дозволяють людям з обмеженими можливостями повноцінно взаємодіяти з пам'ятками архітектури.

Пам'ятки архітектури можуть бути адаптовані шляхом установки широких дверей або спеціальних входів, що дозволяють легко потрапити всім категоріям відвідувачів, у тому числі тим, хто користується кріслами колісними або іншими допоміжними засобами пересування. Інтерактивні додатки, які допомагають орієнтуватися на території історичних об'єктів, або онлайн-ресурси для попереднього планування візитів до пам'яток, також є важливою частиною інклюзивної архітектури.

Наприклад, Бельведер (італ. Belvedere) - палацовий комплекс у Відні в якому у двох палацах розмістилася Австрійська галерея. Наприкінці 70-х рр. XVIII століття син Марії Терезії Йосип II вирішив перевезти більшу частину імператорської колекції з Хофбурга до Верхнього Бельведера. Цей палац став одним із перших подібних об'єктів у Європі, відкритих для громадськості. За бажанням Марії Терезії палацовий парк став доступним для всіх відвідувачів. А також у Бельведері (два палаці — Верхній та Нижній, сад, оранжерея, будівлі для виставок) розроблено мапи з піктограмами, які допомагають відвідувачам швидко орієнтуватися. За допомогою умовних значків (іконок) позначено різні об'єкти або функції: входи, виходи, каси, туалети, кафе, інформаційні пункти, мистецькі зали, садові елементи, стежки тощо (Рис. 1, 2).

Слід відзначити, що на сайті цієї пам'ятки є окремий розділ *Інклюзивність у музеї* - Inclusion at the museum німецькою та англійською мовами з інформацією, про екскурсії мовою жестів, мульті- сенсорні екскурсії для незрячих та ін. Для незрячих, та зрячих відвідувачів у Верхньому Бельведері представлені тактильні моделі витворів Густава Клімта, Егона Шиле, Майстра І. П. 1521 р. та Мессершмидта Ф. К. Tactile studio спроектувала рельєф у три рівні для ілюстрації шедеврів Клімта та Шиле [11]. Тіла, обличчя та одяг відрізняються один від одного як візуально, так і тактильно через використання різних текстур (Рис. 3, 4).

Спеціалізований ліфт з дверима завширшки 150 см, сприяє доступності усіх поверхів музею верхнього палацу. До ліфта ведуть дві під'їмні рампи, а персонал охоче допомагає з пересуванням. У Бельведері доступні туалети для людей які пересуваються на кріслах колісних (barrier-free toilets) — вони спроектовані з урахуванням засобів пересування осіб з інвалідністю.

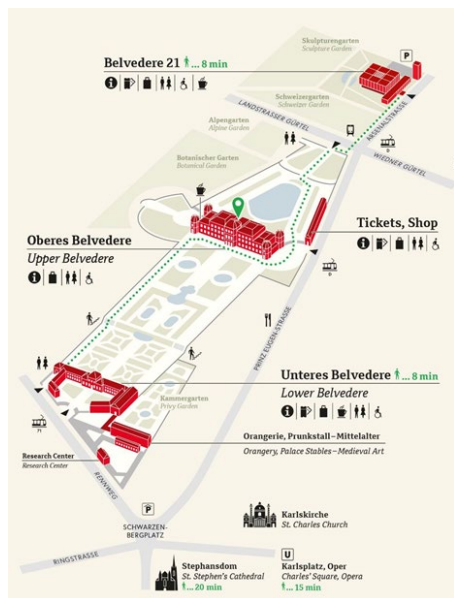

Рис. 1 Генеральний план комплексу з піктограмами [16].

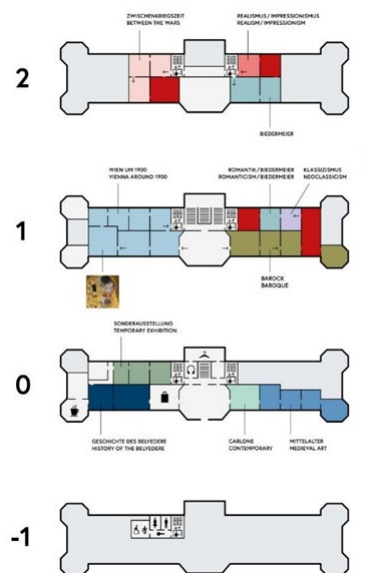

Рис. 2 Плани поверхів Верхнього Бельведеру [16].

Рис. 3 Тактильна модель «Поцілунку» Г. Клімта. (Фото з архіву Косяненко К.)

Рис. 4 Тактильна модель «Гріхопадіння». (Фото з архіву Косяненко К.)

Колекція Лувру налічує понад 300 тисяч безцінних витворів мистецтва різних епох, і лише 35 тисяч із них відкриті для широкої публіки. Саме тут зберігаються такі шедеври світового мистецтва такі як «Джоконда» Да Вінчі, давньогрецькі скульптури «Венера Мілоська» та «Ніка Самофракійська». Відображаються колекції на 5 рівнях, у 3 сполучених крилах, названих на честь трьох видатних постатей французької історії: Рішельє (1585 – 1642), Сюлі (1559 – 1641), і Денона (1747 – 1825), першого директору Лувра.

План музею складається з трьох крил та піраміди. Навколо великої піраміди розташовані три менші піраміди, вони виконують тільки роль ілюмінаторів. Грані пірамід повністю складаються зі скляних сегментів, таким чином забезпечується оптимальне освітлення підземного вестибюля, де знаходяться каси, інформаторії та входи у всі три крила музею. Музей Лувр доступний для людей з обмеженими можливостями пересування чому сприяє цей ультрасучасний гідравлічний ліфт (Рис. 5). Швейцарська компанія Schindler створила цей ліфт, незвичайної конструкції [13]. У нього немає кабіни, а тільки відкритий майданчик для 10 пасажирів. Для відвідувачів з обмеженими можливостями та осіб, які їх супроводжують, вхід до музею безкоштовний, а також надається пріоритетний доступ (без черги) до рецепції та входу до музею. Будівництво музею тривало з 1985 до 1989 року, проєкт створив видатний американський архітектор китайського походження Пей Юймін. В музеї розроблено спеціальні мапи з піктограмами та позначеними тематичними екскурсійними маршрутами, якими можуть скористатися люди з обмеженими можливостями для трьох крил музею [12].

Рис. 5 Гідравлічний ліфт Лувру [13]

Прикладом нового типу музею є театр – музей С. Далі, який став візитною картою м. Фігереса (Іспанія). Цей музей є наймасштабнішим сюрреалістичним об'єктом у світі. С. Далі створив його ще при житті (1974) разом з архітекторами Ж. Рос де Раміс та А. Бокатерра. З напівзруйнованої будівлі театру був зведений «середньовічний замок». Внутрішній простір театру – музею створює ілюзію перебування у сформованому художником іншому світі, де з залу для глядачів пандус веде на сцену-експозицію. При цьому частина музею не доступна для людей з інвалідністю, які пересуваються на кріслах колісних [7].

З українського досвіду слід відмітити музей Т. Г. Шевченка у Києві, який після проведення реконструкції став доступним (творча майстерня архіт. Л. П. Скорик) (Рис. 6). Цей музей є пам'яткою архітектури ХІХ ст., колишнім особняком Терещенка. У музеї є ліфт, а головний вхід обладнаний пандусом.

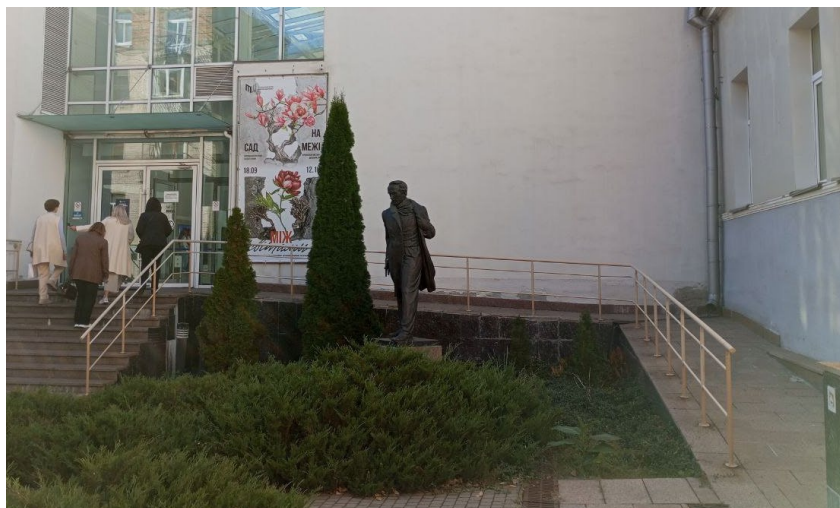

Рис. 6 Музей Т. Г. Шевченка в Києві, фрагменти головного входу.

(Фото з архіву Косяненко К.)

Рис. 7 Тактильна модель Софії Київської
(Фото з архіву Косяненко К.)

Рис. 8 Тактильна модель КМДА у м. Києві.
(Фото з архіву Косяненко К.)

В Україні, як і багатьох країнах світу ведеться робота з організації доступності для незрячих туристів пам'яток архітектури і культури за допомогою тактильних копій будівель, споруд. Так, тактильні моделі вагою близько 500 кг виплавлені з бронзи і встановлені на постаменті на площі перед пам'яткою. До них додається інформація англійською, українською мовами і шрифтом Брайля. Для людей з вадами зору і незрячих це один з головних і найкращих інструментів достовірно уявити візуальний вигляд архітектурних шедеврів (Рис. 7, 8). У Львові встановили тактильний макет гарнізонного храму святих апостолів Петра та Павла. Бронзову мініатюру святині, створену скульптором В. Одреховським, розмістили навпроти храму. Це вже шостий макет у Львові, адаптований для людей з вадами зору.

Вдалим прикладом організації доступності є Національний академічний театр опери та балету України ім. Т. Г. Шевченка, архіт. В. Шретера. Пам'ятка архітектури, має сучасне облаштування для маломобільних груп (Рис. 9). Вхід до театру обладнано пандусом, ширина дверей дозволяє вільний доступ для людей з інвалідністю, які пересуваються на кріслах колісних. Партер глядацької зали доступний без сходів: широкі проходи між рядами дають можливість комфортного пересування людям з інвалідністю. Перший поверх обладнано спеціальними туалетами. Національний академічний драматичний театр імені Івана Франка 1898 р. архіт. Е. П. Брадтмана та Г. П. Шлейфера, наразі активно впроваджує інклюзивні зміни, вдосконалюючи безбар'єрну інфраструктуру. Театр реалізує проєкт доступності у партнерстві з ГО Доступно.UA, Sense Bank і Visa Ukraine. Цей проєкт передбачає оновлення існуючих пандусів, навігаційних систем, адаптацію туалетів, гардеробу, глядацьких місць, підготовку персоналу та позначення інклюзивних місць у касовій системі [14].

Львівський національний оперний театр облаштований вхідним пандусом, оснащений звуковим сигналом при вході, спеціальними туалетами, макетом театру з інформацією шрифтом Брайля, електронну текстову стрічку над сценою та інші зручності для маломобільних груп населення. У Львові у гарнізонному храмі встановлено пандус трансформер. Біля бічних дверей храму Святих апостолів Петра і Павла з боку, встановили спеціальний підйомник, яким зможуть скористатися люди з інвалідністю, щоб потрапити у святиню.

У 2024 року розпочали встановлювати пандуси біля павільйонів та біля оранжереї ВДНГ, що дозволяє людям які пересуваються у кріслах колісних комфортно відвідувати ці споруди (Рис. 10).

Висновки. Інклюзивність пам'яток архітектури є необхідною складовою сучасного підходу до можливості відвідувати об'єкти культурної спадщини України усіма верствами населення. Адаптація пам'яток архітектури вже багато років практикується за кордоном і, як показує вивчення досвіду сучасні методи і

прийоми цієї адаптації не псують їх архітектурно - художній контекст , а сприяє збільшенню числа відвідувачів об'єктів культурної спадщини в історичному просторі міст. Сучасний підхід до проєктування зручного і безпечного простору для всіх незалежно від їхнього віку і фізичних можливостей є дещо більше ніж ліквідація архітектурних бар'єрів до будівель та їх приміщень (пам'яток архітектури). Це дає змогу створення безпечного і комфортного середовища на основі застосування принципів універсального дизайну, які охоплюють прагнення до соціального інтегрування у єдиному інклюзивному суспільстві [15].

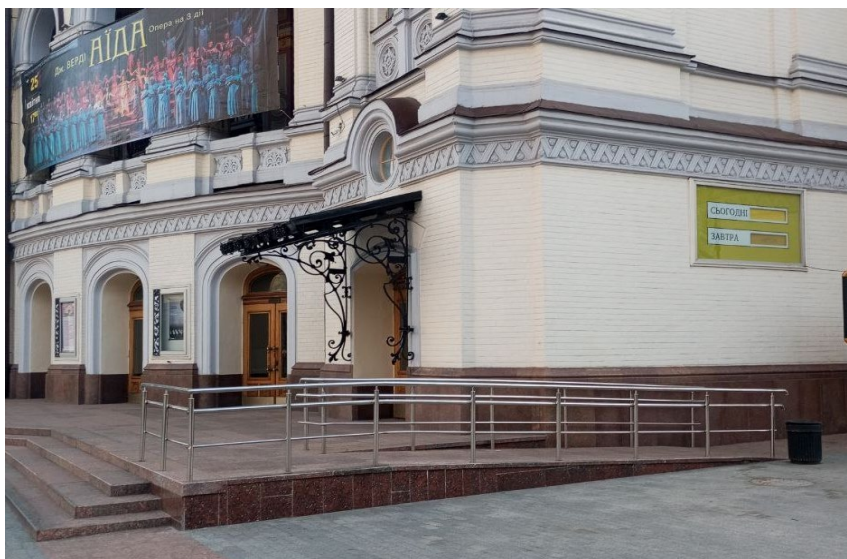

Рис. 9 Національна опера України, м.Київ. (Фото з архіву Косяненко К.)

Рис. 10 Організація доступності павільйонів ВДНГ у Києві. (Фото з архіву Косяненко К.)

Список літератури

1. ДБН В.2.2-40:2018 Інклюзивність будівель і споруд. Основні положення. Редакція від 06.05.2025. Київ: Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України, 2018. URL: https://e-construction.gov.ua/laws_detail/3626580502787392825 (дата звернення: 05.09.2025).
2. Kent R. Disability access provisions for historic buildings. // Building Conservation. Updated September 2012. URL: <https://www.buildingconservation.com/articles/accessbcd98/access.htm> (дата звернення: 05.09.2025).
3. Adams J., Foster L. Easy access to historic buildings. London: English Heritage, 2004. 55 p. URL: https://www.accessibletourism.org/resources/14_easy_acces_historic_buildings_en.pdf
4. Provost D., Hoeffele J. Accessibility for historic buildings: A field guide. 2nd ed. [S. l.]: University of Vermont Graduate Program in Historic Preservation, 2006. 28 p. — URL: <https://static1.squarespace.com/static/60f857d53daa8866a9caed91/t/6227a8698169ef642644c539/1646766188681/Accessibility+for+Historic+Buildings+A+Field+Guide+.pdf>
5. Куцевич В. В. Універсальний дизайн як основа організації архітектурного безбар'єрного середовища // Українська академія мистецтва. Дослідницькі та науково-методичні праці. Київ: НАОМА, 2017. Вип. 26. С. 96–105. URL: <https://journals.naoma.kyiv.ua/index.php/uam/issue/view/9/9>
6. Куцевич В. Сучасні напрями формування багатофункціональності музеїв // Сучасні проблеми архітектури та містобудування. 2022. Вип. 63. С. 290–299. DOI: <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2022.63.290-299>
7. Куцевич В. Інклюзивність театрів ляльок // Сучасні проблеми архітектури та містобудування. 2025. Вип. 72. С. 406–421. DOI: <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2025.72.406-421>
8. Городецька М. В. Адаптація пам'яток архітектури для маломобільних груп населення: аналіз закордонного досвіду // Сучасні проблеми архітектури та містобудування. 2016. Вип. 43(1). С. 114–119. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Spam_2016_43\(1\)_17](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Spam_2016_43(1)_17)
9. Чубрей О. С., Яворська В. В., Чубрей М.-А. Ю. Інклюзивність музейних просторів як можливість розвитку екскурсійної діяльності для осіб з обмеженими можливостями // Конструктивна географія та раціональне використання природних ресурсів. 2024. Вип. 4 (спец.). С. 29–37. DOI: <https://doi.org/10.17721/2786-4561.2024.4.special-4/19>

10. Куцевич В., Марущик Т., Коротун І., Дивак В., Герич К. Теоретичні і практичні основи реставрації: підручник. Чернівці: Чернівецький національний університет імені Ю. Федьковича, 2024. 224 с. ISBN 978-966-423-837-0. URL: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi78/0058177.pdf>
11. Belvedere Museum Wien: tactile painting, haptic device // Tactile Studio. URL: <https://tactilestudio.co/achievements/osterreichische-galerie-belvedere-vienna-tactile-painting-haptic-device/> (дата звернення: 08.05.2025).
12. Musée du Louvre. Parcours conseillés: petite galerie, aile Richelieu. Paris: Musée du Louvre, 2019. 14 p. URL: <https://api-www.louvre.fr/sites/default/files/2021-01/louvre-parcours-conseilles-decembre-2019.pdf>
13. A lift for the Louvre // Schindler. URL: <https://group.schindler.com/en/media/stories/a-lift-for-the-louvre.html> (дата звернення: 01.09.2025).
14. Театр Франка стає доступнішим! [Електронний ресурс] // Національний академічний драматичний театр імені Івана Франка. 31.07.2024. URL: <https://ft.org.ua/news/teatr-franka-staje-dostupnisim-uk> (дата звернення: 05.09.2025).
15. Безбар'єрний доступ до мистецтва у Львівській національній опері! [Електронний ресурс]. // Львівська національна опера. 08.09.2023. URL: <https://opera.lviv.ua/bezbar-yernyj-dostup-do-mystetstva-u-lvivskij-natsionalnij-operi/> (дата звернення: 12.09.2025)
16. Permanent collection // Belvedere Museum. URL: <https://www.belvedere.at/en/permanent-collection> (дата звернення: 20.03.2025).

References

1. Ministry of Communities, Territories and Infrastructure Development of Ukraine. (2018). DBN V.2.2-40:2018. Inclusiveness of buildings and structures. Basic provisions (rev. May 6, 2025). https://e-construction.gov.ua/laws_detail/3626580502787392825 (in Ukrainian).
2. Kent, R. (2012). Disability access provisions for historic buildings. Building Conservation. <https://www.buildingconservation.com/articles/accessbcd98/access.htm> (in English).
3. Adams, J., & Foster, L. (2004). Easy access to historic buildings. English Heritage. https://www.accessibletourism.org/resources/14_easy_acces_historic_buildings_en.pdf (in English).
4. Provost, D., & Hoeffele, J. (2006). Accessibility for historic buildings: A field guide (2nd ed.). University of Vermont Graduate Program in Historic Preservation. <https://static1.squarespace.com/static/60f857d53daa8866a9caed91/t/6227a8698169ef>

642644c539/1646766188681/Accessibility+for+Historic+Buildings+A+Field+Guide+.pdf (in English).

5. Kutsevych, V. V. (2017). Universal design as the basis for organizing an architectural barrier-free environment. Ukrainian Academy of Arts: Research and Methodological Papers, 26, 96–105. <https://journals.naoma.kyiv.ua/index.php/uam/issue/view/9/9> (in Ukrainian).

6. Kutsevich, V. (2022). Modern trends in the formation of multifunctional museums. Current Problems of Architecture and Urban Planning, (63), 290–299. <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2022.63.290-299> (in Ukrainian).

7. Kutsevych, V. (2025). Inclusivity of puppet theaters. Current Problems of Architecture and Urban Planning, (72), 406–421. <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2025.72.406-421> (in Ukrainian).

8. Horodetska, M. V. (2016). Adaptation of architectural monuments for people with limited mobility: Analysis of foreign experience. Current Problems of Architecture and Urban Planning, 43(1), 114–119. [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Spam_2016_43\(1\)_17](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Spam_2016_43(1)_17) (in Ukrainian).

9. Chubrei, O., Yavorska, V., & Chubrei, M.-A. (2024). Inclusiveness of museum spaces as an opportunity to develop excursion activities for persons with disabilities. Constructive Geography and Rational Use of Natural Resources, 4(Special), 29–37. <https://doi.org/10.17721/2786-4561.2024.4.special-4/19> (in Ukrainian).

10. Kutsevych, V., Marushchuk, T., Korotun, I., Dyvak, V., & Herych, K. (2024). Theoretical and practical fundamentals of restoration. Yurii Fedkovych Chernivtsi National University. <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi78/0058177.pdf> (in Ukrainian).

11. Tactile Studio. (n.d.). Belvedere Museum Vienna: Tactile painting, haptic device. <https://tactilestudio.co/achievements/osterreichische-galerie-belvedere-vienna-tactile-painting-haptic-device/> (Accessed: May 8, 2025). (in English).

12. Musée du Louvre. (2019). Recommended visitor routes: Petite Galerie, Richelieu Wing. <https://api-www.louvre.fr/sites/default/files/2021-01/louvre-parcours-conseilles-decembre-2019.pdf> (in French).

13. Schindler. (n.d.). A lift for the Louvre. <https://group.schindler.com/en/media/stories/a-lift-for-the-louvre.html> (Accessed: September 01, 2025). (in English).

14. Ivan Franko National Academic Drama Theatre. (2024, July 31). The Franko Theatre becomes more accessible. <https://ft.org.ua/news/teatr-franka-staje-dostupnisim-uk> (in Ukrainian).

15. Lviv National Opera. (2023, September 8). Barrier-free access to art at the Lviv National Opera. <https://opera.lviv.ua/bezbar-yernyj-dostup-do-mystetstva-u-lvivskij-natsionalnij-operi/> (in Ukrainian).

16. Belvedere Museum. (n.d.). Permanent collection. <https://www.belvedere.at/en/permanent-collection> (Accessed: March 20, 2025). (in English).

Abstract

Kristina Kosianenko, PhD student of the Department of Architectural design of civil buildings and structures, Kyiv National University of Construction and Architecture.

Vadym Kutsevych, Doctor of Architecture, Professor, Head of the Department of Architectural design of civil buildings and structures, Kyiv National University of Construction and Architecture.

Development of an inclusive space in a historical environment

This article examines the principles of creating a barrier-free environment in museums, palaces, and architectural monuments. The main subject is focused on the tactile stations of art objects, with the help of which, people can get a sense of the image of an art object with touch. The inclusiveness of architectural monuments is one of the current topics in the context of modern urbanism and cultural heritage. It concerns the accessibility of architectural objects for all population groups, in particular for people with disabilities, the elderly, parents with young children and other social groups who require special conditions for comfortable movement and interaction with the environment. Accessibility is ensuring equal access for all population groups to the physical environment, transportation, information and communication, information and communication technologies and systems, as well as to other facilities and services, both in cities and rural areas.

This article emphasizes the importance of ensuring equal accessibility to cultural heritage sites and architectural landmarks for people with limited mobility and visual impairments. Special attention is given to the installation of ramps at the National Opera House of Ukraine and the Ivan Franko National Academic Drama Theater, which provide opportunities for inclusive participation in cultural life. Another focus of the study is the introduction of tactile models of Saint Sophia Cathedral, designed to enable visually impaired visitors to perceive and better understand the architectural and cultural significance of this UNESCO World Heritage site. The article highlights the role of inclusive design in preserving historical authenticity while creating conditions for social integration and equal access to cultural values.

Keywords: tactile station; tactile map; historical space; palace complex; universal design; pictograms.